

Listárna:

Vážený pane Framboise,

stojíme až po pás ve vašem textu a léto utíká ke svému babímu konci. Tento způsob naší existence zdá se nám víc než pochybným. Jakoby nebylo nic hezkého teď. Ale Vaše gesto, letmý a vyvážený pohyb Vaší pravice, ta nesmrtelná chvíle, chvatný spěch Vašeho pera, jež kouzlí na bílém listu papíru, zvolna nás vytrhává z tíživé existence v pustém světě reálných souvztažností.

Vážený pane Framboise, až doposud bloudili jsme zmrtvělými ulicemi vymřelých měst, v prstech křečovitě svírali otrhané vazby našich oblíbených knih a marně se snažili prolnout do jejich dějů, vstoupit na jejich stránky zoufalství, naděje, bolu a lásky. Strach z toho, že se rozplyneme v nicotě, aniž bychom zasadili strom, postavili dům či zplodili syna, naplňoval naše sny němým děsem nočních můr a naše dny postrádaly slunce. Jeho třpyt, teplo, sílu, věčnost. Přišel ale ten den, jítro kouzelné! Ruku v ruce na pouti od Mrtvého lva, s hlavami sklopenými, stlačeni smutkem až do koutku nitra, stanuli jsme kteréhosi zkaleného rána před vaším textem, před chrámem stránek, tou studnou bezednou a tajemnou. To ráno paprsek poznání bolestně a hluboce udeřil do našich očí. Konečně a navždy prolomili jsme onen začarovaný kruh. Rozplynuly se touhy, chtění i strach. Bylo vědomí. Radostně vyskočili jsme a mrtvé smrtelnosti výskavě zatančili nesmrtelný valčík na rozloučenou!

Mistře Framboise, jste ukrutný mystik a fatální hráč. Mistře, díky!!

Vaši tři mušketýři

Internetová adresa:

Pavel Kotrla
Bystřička 267
756 24
tel. (0657) 643567

Knihkupectví Malina
Dolní náměstí 344
Vsetín 755 01
tel. (0657) 4461

e-mail: rene.kocik@ff.cuni.cz
vt@vm.inext.cz

Obsah:

listárna

Tři mušketýři: Vážený pane
Framboise___2

poezie

Jakub Chrobák: Na lukách; Viděno
oknem___9
Mojmír Trávníček: Z prázdninové brigády
___9
Jan H. Kroll: Věčný Napoleon___10_11
Andrej Patrikejev: Rubáří 33.___11
Rubáří 18.___23
Denis Sibircev: Co se stane, jestliže z
bodu "A" odjedeš do bodu "B"?___13

próza

Oš Aloš: Na počátku byla dýmka___5
Michal Kotrla: ***; Mozek; Vybusne
maso; Lepidlo; Bozsky mesic___12
René Kočík: A ve větvích smáli se barevní
skřeti___14_18
Eric Framboise: Desáté číslo___19_23

studie

Jiří Hrabal: Etika odpovědnosti k druhému
Emmanuela Lévinase___6_8
Michael Winock: Soumrak
intelektuálů___24_26
Sergej Korněv: Strašlivé tajemství malých
lidiček___28_31

recenze

René Kočík: Ludvíka Vaculíka
Nepaměti___27

manifest

Alexander Kranzherz: Neoprimitivismus
– takový jaký je (úryvky)___4

Internetová adresa:

www.inext.cz/vt/texty/default.html

NEOPRIMITIVISMUS

– TAKOVÝ JAKÝ JE –

(úryvky)

Alexander Krankherz

...

Dějiny neoprimitivismu se začínají psát 31. 7. 1973, což je také datum mého narození. Vznikl původně pro moji osobní potřebu, neboť jsem potřeboval určitý nástroj pro pochopení objektivní reality. Zkoušel jsem hledat v řadě skupin, od pohlavně-agresivních pohanských kultů přes vegetariánské sekty až po kurz vyšívání krajek v Rožnově pod Radhoštěm. Ani jedno mě však neuspokojilo, tak jsem si založil vlastní směr, který jsem později nazval neoprimitivismem.

Hlavními zdroji, ze kterých neoprimitivismus vychází, jsou zen-buddhismus (pozn. v Číně čchan-buddhismus), dílo J.R.R. Tolkiena, kniha Zlatá ratolest J.G. Frazera, dílo R. Holdstocka (hl. Les mytág) a Lovci mamutů od E. Štorcha. V určitých rysech se projevuje vliv keltských prvků a Vademeca drubežáře.

Pro vás je ale důležité vědět, jaký je rozdíl mezi neoprimitivismem a primitivismem. Primitiv je sice oproštěn od strastí moderní civilizace, zdálo by se, že je svobodný, ale to není pravda. Jelikož divoch nemá vědecké znalosti o světě, jeho život je plný pověr, strachu z neznáma a různých tabu a pravidel. Prakticky vše, co koná, má v jeho představách nedozírné následky, a proto dodržuje systém pravidel ve všech svých činech. To mu přináší obrovskou nesvobodu. Moderní člověk sice takovémuto pověrám nevěří, ale je zase svázán břemenem civilizace, které všichni známe. Neoprimitivismus přebírá často vnější symboliku, některé typy chování a uvažování primitiva, ale ovládá vědecké poznatky a ví, že některé chování a rituály si zasluhují, aby se prováděly, je však možno se na to vykašlat, když nás přestanou bavit. Jestliže člověk bere věci takto, jedná se o Neoš, je-li však doopravdy primitivem, jde o tzv. Oš. V podstatě nemá cenu o tom dál klábosit, nejdůležitější je znát pět zásad neoprimitivismu:

Chlastání

Kouření

Spaní

Zbydlení (= soulož)

a

Žraní masa

NA POČÁTKU BYLA DÝMKA

Oš Aloš

Dýmku, spolu s dalšími zásadami, řadíme k tomu základnímu, co formuluje neoprimitivismus. Ba co více, lze směle prohlásit, že sehrála klíčovou úlohu při zrodu této filozofie v mysli zakladatele. Lze se domnívat, že se stala onou pověstnou klíčovou dírkou nového nazírání na hodnoty světa, a tím umožnila odpoutání se od přísné skutečnosti života. Tak se tedy oš s prvními doušky nikotinu zbavuje svého realisticky-materialistického já a zůstává v něm ryzí neoš.

V zapálené dýmce se snoubí prožitky vnímané více smysly. A to jako extáze buňky sliznice nosní v podobě sametového závanu tajemna či naopak jako smradlavý kouř. Dle toho, kterým nosem projde. Stejně tak je na tom i buňka sliznice ústní. I smyslové ústrojí vizuální není o nic ochuzeno, neb ladné tvary dýmek si často nezdají s tvary, které obdivujeme u jiné neošské zásady.

Nyní k vlastnímu kouření, ač zde bych rád toto slovo nahradil jiným, neboť vyvolává asociace cigarety, která bývala pro neoše absolutně nepřijatelná. Avšak poslední tendence naznačují, že v určitých kruzích získává cigareta na popularitě, naštěstí ne v klasické podobě, ale balená z kvalitních dýmkových tabáků, většinou však pitoreskních tvarů. Na druhou stranu lze občas spatřit i dílka balancující na hraně geniality.

Zde je nutno ozřejmit, že častější je konverze cigaretáře v dýmkaře, přeměna směrem opačným je vzácná, ale teprve čas ukáže není-li právě tento směr specifický pro neoprimitivismus.

Dýmka zanechává v neošovi stav zvláště excitovaného vnímání dalších zásad a přímo nutí k odhalování bílých míst neošského světa, který je rozdělen stejně tak, jako svět pozemský.

Evropa – žraní masa (vysoká životní úroveň, vospělý masný průmysl)

Amerika – země tabáku (sídlo tabákových koncernů)

Antarktida – spaní (co taky jiného se zda dá dělat)

Austrálie – chlastání (země žhavého slunce, nutnost doplnění tekutin)

Afrika – kontinent zbydlení (chybějící anti-koncepce, krása černošek)

Zdá se, že stejně tak, jako udává směr vývoje lidstva americký kontinent, tak v životě neoše je dýmka hnacím motorem (zde navíc spalovacím) činů svého pána.

ETIKA ODPOVĚDNOSTI K DRUHÉMU EMMANUELA LÉVINASE

Jiří Hrabal

Úvod

„Západní filosofie byla nejčastěji ontologií: redukování Jiného na Stejnost vkládáním středního a neutrálního členu, který zajišťuje porozumění bytí.“

E. Lévinas

Chceme-li se zde pokusit nastínit etický koncept Emmanuela Lévinase, je třeba nejprve načrtnout situaci, do níž je Lévinasovo myšlení zasazeno. Tato situace by mohla být nazvána, a také byla Jeanem-Francoisem Lyotardem, *la condition postmoderne*, tedy situací postmoderní.

Západní myšlení se od svých počátků vyznačovalo snahou myslet Jedno. Připomeňme jen jednu ze závěrečných vět Platónova dialogu Parmenides: „Není-li jedno, není nic.“ Nebo jak píše Habermas: „Mají-li filosofická učení (pozn. rozuměj filosofická učení antickeho Řecka) něco společného, pak je to intence myslet bytí nebo jednotu světa na základě explikace zkušeností rozumu z nakládání se sebou samým.“ V době po Foucaultovi, Lyotardovi a dalších poukazovat na to, že v tendenci myslet vše dohromady je skryt mocenský nárok, jistě není ničím překvapivým. Etika jakožto disciplína založená na závazném universalismu se pro některé myslitele po moderně, kteří jen s nechutí pohlíželi na jakékoli normativní teorie, stala zpočátku nepřijatelnou. Vzhledem k výtkám na adresu eticky lhostejného myšlení, se postupně tato nechuť umírnila (nikoli samozřejmě u všech: viz např. Luhmannova „odmoralizovaná společnost“) a vytvořilo se nové pole, na němž se mohlo začít vytvářet prostředí eticky potentní (hovoří se dokonce o „etickém obratu“, viz rovněž D. Davidson v *Textech* č. 9). Nikoli však s metafyzickými výhledy a ambicemi, ačkoli právě Emmanuel Lévinas, jak uvidíme, vystavěl svou etiku jako bytostně metafyzickou.

Novým východiskem etiky se stala idea *morálního zohlednění zvláštního a heterogenního*, objevuje se pojem *péče*, který lze struč-

ně vymezit jako umění naslouchat druhému a připustit či dokonce podnítit rozvoj jeho jinakosti. Vidíme, že je omezeno aktivní jednání vyvolané universálními normami, jež brání vědomému otevření se zvláštností jiné osoby. Již u Martina Heideggera se ovšem můžeme setkat s pojmem *Gelassenheit* („odevzanost“), v čemž lze zahlédnout snahu nevnímat druhého jako objekt završení morální povinnosti, ale odhalit jeho odlišnost.

Na základě oné poněkud vágní myšlenky morálního zohlednění zvláštního a heterogenního však mohly být vybudovány zcela rozdílné etické koncepty. Vyjma Lévinasova uveďme například koncept Lyotardův, Habermasův či mnohé pokusy o feministickou etiku nebo etiku Hanse Jonase s výrazným ekologickým akcentem.

Lyotard je přesvědčen, že žijeme v době postmetafyzické, v níž dějiny člověka ztratily jakoukoli legitimitu postavenou na vztahu k nadindividuálnímu subjektu. Ohlašuje konec „velkých vyprávění“, konec universálního nároku rozumu a konec bezbřehého triumfalismu věd. Již nelze posoudit, které z „vyprávění“, které z artikulovatelných typů vědění, si může přisvojovat nárok na platnost. Jednotlivé jazykové hry jsou nesouměřitelné, neexistují mezi nimi přechody, které by byly racionálně ověřitelné. Pak ovšem výpověď náležející k určité jazykové hře, jež následuje za výpovědí patřící k jiné jazykové hře, popírá platnost té předchozí, neboť obě nemohou být vnímány v tomtéž prostředí. Dochází tedy ke *křivdě*. Z toho vyvozuje Lyotard, ovšem za pomoci myšlenkového skoku, kdy za výpověď dosadí lidský subjekt, morální důsledky. Ve společnosti, kde je preferována prostřednictvím institucí např. ekonomická racionalita, pro níž je prvořadou hodnotou ekonomický růst a efektivita za jakoukoli cenu, jen ztěží najde uznání jazyková hra s jiným druhem platnosti a je tak ze společenské artikulace vyloučena. Proto tvrzení Richarda Rortyho, že platnost jazykové hry je určena úspěšností, s níž se dokáže prosadit ve společnosti, považujeme za nedůsledné a z hlediska etiky za nepřijatelné. Neboť chce-li Rorty prosadit co nejvíce štěstí a prospěšnosti pro co největší počet lidí, nemůže ignorovat minority, které byly prohlášeny stávajícími mocnými institucionálně zaštitěnými elitami v jejich jazykové hře za neplatné.

Liotard se ocitá na rozcestí. Buď rezignuje jako Adorno na možnost prosazení spravedlnosti a smíří se s pojetím etiky, jejíž úlohou je upozorňovat na dějící se utrpení, tedy odsune etiku do role svědka, anebo se pokusí konstituovat takové formy spravedlnosti, které budou usilovat o komunikaci s doposud vyloučenými jazykovými hrami. Zdá se nám však, že Lyotard zůstává na tomto rozcestí nerozhodnut, kudy se dále vydat. Cítí zřejmě potřebu nebýt eticky lhostejný, ale obává se zaujmout nějaký normativní *point of view*, jenž by posoudil, že všichni členové society mohli artikulovat své zájmy. Je však zaujetí onoho nestranného stanoviska, aniž by se vyhlo násilnému redukcionismu, vůbec možné?

Ve své diskursivní etice se o to pokouší Jurgen Habermas. Snaží se rozpracovat teorii normativní etiky, která interpretuje morální diskurs jako proces intersubjektivního dorozumění. Na diskusi o stanovení norem se musí podílet všichni členové, jichž se budou tyto normy týkat. Mají však všichni účastníci rovné podmínky pro prosazení svých zájmů? Lze vůbec dojít při tak obrovské pluralitě k určitému konsensu, aniž by vylučoval ze společnosti některé z jejích členů? Kdo posoudí, že přijatý konsensus je spravedlivý? Může vůbec při nesouměřitelnosti jazykových her dojít k nějaké komunikaci? Pokud by k ní došlo, budou vůbec všichni v globalizované společnosti ochotni na ni přistoupit? Lze to po nich vyžadovat? Jestli ano, pak jakými prostředky?

Pokusme se ukázat, zda-li Lévinasova etika odpovědnosti může dát odpověď na výše předestřené otázky. Připomeňme jen, že Lévinasova etika není zdaleka jedinou etikou odpovědnosti. Poprvé hovoří o etice odpovědnosti Max Weber nebo v současné době například již zmiňovaný Hans Jonas, který předchozím etikám mimo jiné vytýká, že jejich mravní zásady se vždy omezují pouze na jednajícího a jeho současníky, však koncipoval svou etiku poněkud odlišným způsobem. V jeho základech stojí nový mravní imperativ, jenž nabádá člověka, aby jednal tak, aby jeho jednání i s jeho následnými účinky neznamenaly ohrožení budoucího života na Zemi.

(pokračování v příštím čísle)

J A K U B C H R O B Á K

NA LUKÁCH

Zima není,
nebude...

I kdyby chtěla.

Slyšet je, cítit
(když se nadechují),
živoucí těla

VIDĚNO OKNEM

Večer hraje.

To stromy

začnou volat:

„Výčitky z ráje –
hromy –

budou prozpěvovat.“

M O J M Í R T R Á V N Í Č E K

Z prázdninové brigády

Obrtlík a obrtlice

ustřihli si nohavice.

Jsou to divné choutky,
dělat z gatí šortky

Majitel pokoutního stánku

vytuneloval krevní banku.

Bloudí teď ve spleti dohadů
o ceně toho pokladu.

Jda s nákupem od kupce

uklouzl jsem na šlupce.

Čepice mi spadla z pleše.

Už mě nikdo neučeše.

V ě č n ý N a p o l e o n

To neznáte Akontia
Miluji tě ticho
Do kůry linolea
Šeptám Neznám Akontia
Do kůry jablka vtesal nápis
Při Artemis chci Akontia
Akontia toho Akontia
Který mi vládne nechci černý
vícemys bílý popelavý sníh
sníh rubu jablka toho Akontia
To neznáte Akontia
Akontia sním jablko
Akontios vesmírný nápis smíření
Propast Akontios na holých hýždích
pocení cel o! Akontios!
Šibání
Za nočním oknem spleť refýží
a vítr sněžných ramen
Podstavce ticha znovu ševelí
Že nejsem ve Francii že jsem v Řecku
že umím dýchat obojí

*V kryptě mých bratrů
šeplová vánice Josefa Františka Jeroma
Píseň je něžná jako tapiserie*

Z dálky se přísát na paruku ostrova
Keos odkud je Akontios
(být smutným modrým tichem)

*Pohlédni do okna sypavému dni
spěcháme neustále kupředu!
Na vlání moudrosti sochy Pradiera*

(Umím Vše podstatné
Jak se dostat do díry
S voly a netopyřy
A hromový mám nátlak
A drtivé barré
A ničeho se nebojím
A přesto rozmlácený mám čenich
A doma nepořádek
A na balkóně holuby
A v botě sníh)

*V kryptě mých bratrů
porfyru žízeň vykřičník na kopuli
Nemohu dýchat obklopen zahradami*

Mořská dívka
mořská nemoci
nikdy a nikam
milý Platomone

Cesty jsou jako hadí jazyky
Války a vlhké lesy
A nemít štěstí
Nepotkal bych nikdy pláně
Nehrál bych si s nožem
Nebyl bych Akontios
Akontios - člověk nekontinent
Mladý muž z ostrova Keos

báseň z cyklu Akontiova cesta (1998)

ANDREJ PATRIKEJEV

Rubá'í 33.

Otevřeš oči a vidíš tento svět.
Zavřeš oči – a vidíš tento svět!
Zády k sobě i k slunci se obrátíš –
a všude dokola uvidíš tento svět!

M I C H A L K O T R L A

* * *

Klan malých tvorů, velkých asi tak jako má dlan. Ano, hadate dobře, jsou to oni, jediní a ke všemu visící ZM-RDi. Jejich ochlupaná telíčka, krivé nožičky a další z nescetných výhod a krás, které tyto stvořenická mají, dělají v mých očích z nich snad ještě pitulnějšího tvora než je pes. Oblast, v které žijí, je člověku až na výjimky nepřipustná. Ti, kteří se tam dostali, znali výrobu nápoje a zaričavadlo, které není nikde napsané. Kdyby se někdo pokusil zaričavadlo napsat, stihl by ho trest, který radši nebudu popisovat, znají ho jen vyvolení. Podle údajů, které jsem o nich a ještě dalších tvorech nasbíral, je ZM-RDu už jen posledních 13 párů a 1 osamoceny jedinec.

MOZEK

Jednoho dne se MOZEK rozhodl a šel se koupat. Ihned jak přišel k vodě, neotálel a skočil do ní. Asi po 10 minutách zjistil, že hloubka vody je čtyřikrát větší než on sám, a tak se utopil.

VYBUSNE MASO

Jeden známý šel a uviděl na stole maso. Chvilí se na ně díval a pak dlouze uvažoval. Po zdrcujícím přemyslení se rozhodl, že kolem masa zapálí svíčky. Jakmile zapálil první svíčku, prostorem, v kterém se nacházel, otrl výbuch a maso bylo pryč.

LEPIDLO

Jednou jsem se zase dobře bavil, když jedno dítě si hrálo na pískovnici tím způsobem, že slepovalo zrnka písku vterinovým lepidlem. Rozverne dítě, nevědic jaké důsledky může mít jeho hrání, stríkalo po písku lepidlem jak blbě. Oblepeno pískem a papíry, jež se po pískovnici povalovaly, usedlo nemohouc se pohybovat. A tak vyčkávalo až účinek lepidla pomine.

BOZSKÝ MESIC

Jednoho krásného večera jsem pozoroval Mesic a myslím, že on pozoroval mne. A jak se tak navzájem pozorujeme, nejspíš si uvědomil, že vsichni zalezli, tak zalezl také, svine jedna.

D E N I S S I B I R C E V

Narodil se roku 1972 v městě Sverdlovsk, nynějším Jekaterinburgu, kde po studiu na fyzikální fakultě absolvoval aspiranturu v Institutu fyziky kovů (IFM). Zde nyní pracuje. Verše píše od roku 1988, s tříletou přestávkou v letech 1994-97. Publikoval např. v Čertových kuličkách, Slovesnosti.

Co se stane, jestliže z bodu "A"
odjedeš do bodu "B"?
Možná, že v bodě "B" tě čeká štěstí,
vdáš se tam, založíš rodinu, porodíš děti
a budeš hýčkána teplem a něhou.
Ale jednou, vždyť "B" je celkem velké město,
uvidíš na své pouti název, ulici, průchod, dům,
a čert to vem, dejme tomu, že i keř šeříku a
vzpomeneš si na "A",
a na všechno, co bylo v něm, všechno, co jsi
chtěla zapomenout a skoro zapomněla.
A vše se ti vybaví, tak živě, jako by to bylo
včera.
A znovu budeš neklidná, půjdeš na vlak,
možná si koupíš si i lístek... ale neujedeš z
bodů "B" do bodu "A".
A znovu se budeš sebe ptát. A znovu takřka
zapomeneš,
vždyť "B" je celkem velké město
a je v něm plno jiných domů, názvů, ulic.
Ale jizva na srdci zůstane a bolet bude.
A bolet bude vždycky. A je to pravda.
Jako je pravda, že toto nejsou verše.
Jako je pravda, že tě miluji.
Jako je pravda, že každým dnem přibývá šrám
na mé duši.
Jako je pravdy, že den splývá s nocí
a nerozerveš je od sebe do konce života.
Tak jako tebe a mne.
To je cesta mezi body "A" a "B" a pro tebe a pro
mne.

z ruštiny přeložil -pak-

RENÉ KOČÍK

A VE VĚTVÍCH SMÁLI SE BAREVNÍ SKŘETI

Pátek 20. března 1998

Chumelí a bouří. Je osm hodin a jedenatřicet minut, ozval se první letošní hrom. To jsou ale jevy! Když nad Prahou přehnala se první letošní bouřka, byl jsem v pokoji, mléko pil a připravoval se - v deset rozhovor se skautským starostou, potom cesta do Brna, pak nocí na východ dál.

Cestoval jsem do Brna vlakem. Byl páteční, plný a na chodbičce se tlačili lidé. V poledne jsem si naladil rozhlasovou stanici Praha. Malá sluchátka od walkmanu nandal jsem do uší a poslouchal půlhodinové dechovkové pásmo. Rázný pochod, takový budovatelský se přímo hodil ke krajině. Za Kolínem se vlak prodíral sněhovou metelící, zpomalil. Dechovka byla intenzivní. Téměř atmosféra let padesátých - u trati šrot, žigulík zavrtaný čumákem do malého potoka. Potom zas hromada odpadků u lesa, plesnivý domek s cihlami červeně vyhrěznutými ze zdi, u něj zmodralý ajznbnoňák salutuje. Uhrovitá holka na chodbičce vlaku se hezky usmívala. Ve vedlejším vagónu pak lačně po žensku kouřila. A ani se nezakuckala, potvora. Až u Tišnova vysvitlo slunko. Ale to ještě nebylo jaro.

Neděle 22. března 1998

To astronomické přišlo teprve ve 20 hodin a 54 minut. V tu minutu seděl jsem v autobusu na zapadlé celnici v Léskovém a sčítal bílé vločky, kterých tu napadlo půl metru. Shukl sněh u Nás, to zrovna nyní, kdy už chci vařit pampeliškový med. Než to roztaje a černou břečku spláchne zelený déšť, nebudu se hnát radši nikam, uhnat si tak záduchu!

Užhorodská sobota začala na ukrajinské hranici. Odmítl jsem zaplatit prý povinné zdravotní pojištění pro cizince na Ukrajině a agilnímu vojnovi s kvérem se svěřil, že taková nehoráznost je možná snad jen v tom jeho nablblém státě. Drapl mne, chudák, za límec, vzal mi pas a odvedl jako cenný úlovek k zamračenému robustnímu chlapovi s vysílačkou, do které on cosi mručel a tvářil se důležitě, vydulý ochránce zrezivělého ostnatého drátu. Měl jsem strach. Neboť je znám! Kdo je pánem - oni a jejich tupost - bylo mi významně připomenuto. Drbani!!

Obdivuju Z., která se tu se mnou vydala. Užhorod na sklonku zimy je studený, bez zele-

ných větví. Je zpuchlý. Do mátožných ulic zafukuje chladný vítr od řeky a z hor. Zvedá prach a šosy, ale i první otužilé sukňe. Vždyť ji to nemůže bavit - problémy rusínského spisovatele - jeho obrozenecké planutí a zlost -, rusínský malíř v ateliéru pod zatékající střechou smradlavého bolševického paneláku. Dovede však naslouchat a z toho těžit, vybírat si z chrlin pustých obrazů ty s pevnými konturami a se sdělením. I zapomenutý spisovatel a starý malíř týraného národu mají v sobě náboj poznání: postřehnout jej a zaznamenat!

Umění! Malíř Mykyta nalil nám žluté domácí víno a v malé dýmce podpálil drobný tabák. Mluvil tiše a smutně, jako by tahal štětec na svých plátnech, jež jsou podobně smutná - jako tento kraj a osud jeho národa. Tady v té bídě a bezútěšnosti žije on - svobodně. Malýma očima za vypoužívanými brýlemi volá po ekologii lidské duše. Z dýmky se drolí tabák, když ji soustředěně znovu zapaluje. Modrý kouř se vine k obrazu tmavých hor, obtáčí ho a zahaluje.

Spisovatel Petrovcij nám doléval červené víno. Na sídlišti s placky udupané hlíny. Má byt plný knih. Knihy ve všech pokojích. Od podlahy po strop. I Maxipes Fík v ruském překladu. Tady - kde vědění se dnes sakra zúžilo! Píše, překládá a žije jazykem, kterému stěží rozumí milion lidí roztroušených po celém světě. Mohl by psát jinak - ukrajinsky, rusky. Cosi uvnitř ho tlačí k jazyku, jenž ve státě, kde žije, ve skutečnosti ani neexistuje. Co ty lidi pudí? Co je to za sílu? Musejí v tom být hory! Nezlomené hřbety polonin, ostrý proud řek, tvrdé dřevo a silice pralesa. Tam se to musí rodit, celé to rusínství a jeho pevní nositelé. Jejich přesvědčení, za které často platí vším.

Dorazili jsme z Ungváru po celonoční jízdě na oběd. Umyl jsem se a ležím. Jestli usnu a probudím se za hodinu, bude mne trochu bolet hlava, neboť spát potřebuju více. Chci spát dlouho a mít sny. Doklepnu tuto větu, založím do přístroje milou kazetu a začnu se propadat - unaveně bdít nad svým stavem bolestným.

Pondělí 23. března 1998

Lokální patriotismus neboli příklon k místu, kde jsme doma, to dnes každý kout země potřebuje. Z. nemá ráda to cizojazyčné slovní spojení. Zní to opravdu krkolomně, je to daleko od lidí. Jednodušeji: radost z rodného hnízda. Ať zmizí v temné řiti ten, koho kraj, místo, ulice, kde žije, nezajímá. Vzala mne na podzim Z. do Vráže u Berouna. Vesnička, krásná malovesnice!, spravuje ji starosta, jenž radost z místa,

kde žije, má. Je to lokální patriot. Každý den chodí ručně natahovat hodiny do vysoké kostelní věže. Žádné elektrické strojky, které mu nabízeli, ty hodiny potřebují lidské ruce, tvrdí. Ve starostově kanceláři je jeden telefon, jako ze starých filmů - velký, černý, kulatý. Ještě nedávno u Fialů drnčel. Od kamen je teplo, uhlák doplňuje vltavský plavec v důchodu. Šok: pubertální mládež starostu na ulici uctivě zdraví! Padesát kilometrů od anonymního velesídla!

Četl jsem si v Klementinu Máchu a psal si z něho: *„Přicházejícím v život mohlo by se říci, nechte vší nádeji za sebou, kdo nádeji v nás budí, nejnešťastnějšími nás činí, kdo v zbudil nádeji nesmrtelnosti.....“* a taky větu, jednu z těch, do kterých se podařilo ukrýt veškeré kouzlo vesmíru: *„Brousila srp o hrobový kámen.“* Na Bezdězu *„tišeji a slavněji lesy hučely, zdálky pes a houkání. Mnohý list letěl dolů, bylo mu zde samotno, smutno, pusto, aby zemřel mezi kvítím polním, jako králové, jen studené kamení.....“*

Už se smráklo nad klementinským dvorem, když K.K. přišla k mému sedění, abychom někam šli, že mi musí cosi říci. Šli jsme. Ve žlutooranžových světlech města až do jakéhosi španělského podniku v Kozí uličce. Dým, horko, hodně hlasů - zvláště cizích. Na vysokých dřevěných židlích jsme seděli, pili, poslouchali a mluvili. Mlčeli. Co chtěla říct - neřekla(?) Co jsem měl říct - neřekl (?) Už natahovali do oken železné mříže a těžkými závěsy zakrývali výhled do postranní ulice s divně pokrouceným stromem, když jsme vycházeli do noci. Byla studená s hvězdami. Přes malé kostkované náměstí překlápýtali jsme až k domu. Šuměl barevný vítr, *„mnohý list letěl dolu, jak mu bylo samotno, smutno, pusto.“* „Pojď už,“ řekla u hnědých domovních dveří, které za námi zamkla na západy. Dva.

Středa 25. března 1998

Mácha se dožil 26 let a měl úplně zdravý chrup. Prohlížel jsem si dnes fotografie jeho exhumované lebky ve velké vzpomínkové publikaci se zlatým písmem na hřbetě, jež byla vydána v roce 1940. Mně je dnes 22 let, k tomu 6 měsíců a 18 dní navrch. Je to třetina života v dnešní České republice. Toho průměrného, vzatého ze statistik. Celek je 68. Chrup mi zhrub už dávno. Do zbylých dvou třetin s optimismem hrobníka vykračuji si vesele. Ráno si kupuju noviny, abych si je večer nacpal do bot.

Do tramvaje č. 12 u Čechova mostu nastu-

puje Kosák. Na zadní plošině studentsky objímá holku. Ona se směje. Koupil jí asi kytku, a ona ji má. Ve žlutém neprůhledném papíře - co mohla být? K těm randovním dvojicím je mi sympatičtější taková dlouhá nebalená a nerozvitá růže. Má to šmrnc a rajc.

Napsal mi Helmut. Ovládají ho dekadentní nálady. Mne také, příteli, mne také. Hraju na hoboje a hraju kolik dní - vždy na večer touž píseň mollovou. Od Hlaváčka mne dělí jen to, že ještě zapalují ohně pobřežní, ač zhasnou vždy a uplovou.....

To je neveselý a chmurný spis toto!! Kvůli tomu, že vždy až večer se dostanu k několika povinným řádkům, dávám sobě po ústech a vnáším tu nechut. Večer je hrozný, když je bez barevného větru! Je bez světla a zháší ohně. Ráno sípavě foukám do zmírajících uhlíků, dělám klik a tlesknu. Pak trochu mléka vypiju - a vatra je! V tramvajích a na ulici pak ještě rozplánu. Jak je tepleji, tak jsou tam zas ty kyčle, stehna a zadky. Hýbou ulicím, městem a vesnicí a pohánějí tento primitivní svět kupředu. Díky i kvůli nim se všechno děje. Sladká hrůza. Pozoruju to a zamýšlím si - koho táhnou ty Bibi, jež si vlasy nesvé barvy dozdobují zarezlými šponami, hrudi mají silikonové a přes holé ramínko se jim táhne úzký řemínek od lesklé kabelky, jež nápadně se podobá futrálu od ruského dalekohledu? Tak nepřirozené. Partie pro silikonové šoustáky. (Hrome! Já jim ale dávám. Jak jsem zlý a temný a ponurý!)

Čtvrtek 26. března 1998

Tak v Bombaji dnes měli třicet pět!!

V noci zřetelný sen: jakési skautské spacákové ležení, seděla dívka, na hezkých prsou celá holá - bez košile, odznaků a batikovaného trička s logem. Směřem ke mně, jehož jsem neviděl, recitovala báseň, kterou sama napsala: poustačka o lese a o mechu, nasáklém s hříbkou, v maliní kos, a zpíval. „Líbí se ti?“ zeptala se mě tak trochu sportovně, nicméně dost sladce. Líbila se mi moc - ta prsa. Tak jsem přidal a zavláhl originálním Někrasovem. Opravdu zvláštní sen nad slunečným dnem. Co z něj vyčíst?

Pracuju. Dopisuju, co jsem začal. Do dalšího se nehrnu. Komerčním. Jsem obložený svazky a papíry. Co v tom hledám?! Zapálím to kdysi a bude! Půjdu teď ven a v zahradě pod stromem přitulím se uchem k zemi: bude pod ní znít živý, jarní šum.

(Těší mne velice, jestli čtenářové moji ještě něco očekávají - já jsem hotov. Karel Hyneček)

Sobota 28. března 1998

Bravo! Došlo na kulturu. Na festival Netradičních divadel mne vytáhnul Pavel K. Odbývala se ta kultura v částečně opraveném zámku Žerotínů ve Valašském Meziříčí. Zámek je nad řekou, stavba ve tvaru „U“, kdysi to byla i ženská věznice. V podzemí je sklep, je kamenný, funguje jako klub. Prostředí má příjemné, spousta zákoutí, až by se člověk ztratil. Jako můry slétli se intelektuálové různých ras a druhů, dívky a chlapci, cigaretový dým.

Jen jedno představení mne dokázalo zaujmout, škoda. Asi tím, že jsem si uvědomil, co je dnes nutno udělat pro to, aby divák byl ohromen, překvapen a neodcházel před potleskem. Jakési amatérské uskupení z Ostravy se inspirovalo Velíškovými obrazy nahatých lyžařů a secvičilo veselé němé číslo - nahatí lyžaři. In natura. Šest nahatých chlapů, ale úplně nahatých!! - jen s lyžemi na nohou lyžovalo, běžkovalo, mrzlo, slunilo se a pilo čaj na jevišti potaženém sněhovou plachtou. Byl to šok, o což zřejmě šlo - a pro ženy tu přítomné i levná striptýzová podívaná. Přemýšlel jsem, jestli bych v sobě našel tu odvahu (drzost?) k tomu, abych se stal němým nahatým hercem. O nějaké umění tu přece nešlo. Trdlovat nahatý, funět u toho - jako že jedu na lyžích - zvládnul bych snad taky. Bylo to umění? Nebylo? Je umění vystrčit na kohosi prdel a mlátit se přes ni rozkošnický lyžařskou hůlkou? Možná je mé hodnocení Lyžařů rozpačité proto, napadá mi zas, že jsem ve scéně postrádal aspoň jednu lyžařku. Anebo vůbec celé představení mělo být pojato jako krásný výjev ze života lyžařek! Mlask.....Ale to je primitivní, velmi primitivní. Divadelní kritika mi očividně nejde. Včas toho nechám, raději, a budu se dál věnovat svému jaru, lupení, pampeliškovému medu, stromům, co jsou smrky, borovice, jadernice, trny a jedle, též kamení na cestě, vzduchu, jenž řeže, tvrdé trávě, do které si na hřebenu javornickém lehnu - co lehnu: zvířecky se do ní vyvalím. A už nevstanu, zarostu do kyselého borůvčí, přikryje mne žlutý list. A přijdou hoši, strašní Kosi, natlučou nade mne dřevěnou ceduli - tu malý Bejby s Čajem vystrouhají, Mistr Jíra ji pomaluje a Hadža zašpuntuje do ní rezavý vrut. Felčar Kubas sáhne mi na čelo, řekne - ještě je teplý, ale jdeme dál. Ztratí se v údolí, v zakouřené dolině sprostých tvorů. Budu ležet, dívat se, žasnout, prstem pojedu po obloze, jak na ní zůstala tlustá bílá čára od velkého letadla. A na ceduli bude stát: Zde leží ten, co lesů, hor se bál.

ERIC FRAMBOISE:

D E S Á T É Č Í S L O

/erotická povídka/

Tehdy jsem ještě žila v Saint-Denis, na předměstí Paříže. S nikým jsem se příliš nestýkala, třebaže jsem dobře ovládala francouzštinu, a sousedé, jak mi před několika dny řekla matka, která se mnou v Saint-Denis žila, mě považovali za „celkem příjemnou cizinku“. Odmítavý postoj Francouzů k cizincům je vcelku známý, tak mě toto konstatování, i když už můj další život nemohlo ovlivnit, docela potěšilo.

V Saint-Denis, které tehdy žilo plně výstavbou nového fotbalového stadionu pro nadcházející mistrovství světa v kopané, byla přece jen výjimka. Byl to sochař v nejlepších letech, jehož pozemek, a zvláště atelier, svou až okázalou zchátralostí prudce kontrastoval s hypermoderní siluetou rodícího se stadionu. Atelier jako by chtěl, zapřen vší silou na zelené ploše asi půlhektarového pozemku, vzdorovat časům, které přinášely něco úplně nového, pro jeho majitele nepřijatelného.

Se sochařem jsem se seznámila zcela náhodně /všeobecně se o něm v okolí povídalo, že se s nikým nestýká a že mu skutečný svět nahrazují sochy/, když jsem pokukovala přes nevysoký zimolezový keř po plastikách, které jednoho léta zaplňovaly zelený trávník zahrady. Převažovaly mezi nimi barokní sochy svatých. Ale byla tu i plastika, šesticípá židovská hvězda proražená v kruhovém kameni, který mohl kdysi docela dobře být starým mlýnským kamenem. Byl to opravdu originální svět, který, jak jsem tehdy cítila, mohl spolehlivě nahrazovat ten, který burácel, skučel a vřeštěl za zimolezovým plotem ohraničujícím sochařovo soukromí. Později jsem se dověděla, že převážná většina soch svatých znázorňuje historickou postavu pražského Johánka z Pomuku, který byl prohlášen za svatého a dostal se do dějin a k tisícům mostů v Evropě jako legendární postava svatého Jana Nepomuckého,

Spíše než tyto skutečnosti mě však zajímaly příčiny, které sochaře přivedly k tomuto, jak se postupně vyjevovalo, základnímu životnímu tématu. Když mě

jednoho dne pozval dál a když jsme překonali první rozpačité věty poněkud nervózního uvítání a seznámení / z jeho strany nervozitu, jak mi sdělil, vyvolávala moje údajná krása a z mé strany obdiv ke každému, kdo měl co činit s uměním/, vyprávěl mi ve zkratce svůj dosavadní umělecký osud, do něhož dost drasticky zasáhla vyostřující se komerce v obchodě s uměním. Já jsem ale vytušila, že za tím spíše byla jeho neschopnost přizpůsobit se zvýšené agresivitě, která stále silněji prostupovala nejen vztahy v umění, ale ve všech oblastech. Nebyla to neschopnost vyvěrající z nějakého intelektuálního nedostatku, ale neschopnost překonat bariéry vlastního psychofyzického založení. Od volné plastiky přešel k restaurátorské práci a zajistil si tak pevný a pravidelný příjem. Vždyť na trhu se nabízelo k restaurování především staré umění baroka, které přirozeně zastupovaly hlavně sochy svatých.

Ještě jsem na sebe neprozradila, že mi tehdy v Saint-Denis, kdy jsem navštěvovala sochaře, kterému jsem podle začátečnického písmene křestního jména Maurice začala říkat Em, bylo necelých sedmnáct let. S chlapci jsem doposud žádné zkušenosti neměla. Říkali sice o mně, a to jsem věděla, že jsem velmi hezká, přece jen jsem však byla cizinka, což se v Saint-Denis muselo brát v úvahu. Kdybych žila přímo v Paříži, nehrálo by to žádnou roli. O svém těle jsem toho mnoho nevěděla, větší část zůstávala pořád tajemstvím. Co jsem o něm věděla, věděla jsem od maminky, která mi po večerech chladně sdělovala věci především ryze praktické, týkající se nemocí a spodního prádla. Nevěděla jsem tedy toho o svém těle moc a moje návštěvy u Em mě přitahovaly něčím záhadným mimo jiné také proto, že jsem očekávala /aniž bych si to plně přiznávala/, že se o něm prostřednictvím Em dovím víc. Porůznu jsem četla, že tělo je záležitostí dialogu, že o sobě opravdu dává vědět jenom ve vztazích ty a já.

Em byl vlastně uzavřený člověk středního věku s mírně ustupujícím čelem, prošedivělými vlasy, ale černýma a uhrančivýma očima. I když působil naprosto upřímně a věrohodně, nikdy se mi v našich rozhovorech nedíval do očí. Vypadalo to, jako by se styděl anebo se bál. Hovořil tichým, sa-

metovým hlasem, většinou o svých sochách a o umění všeobecně, o kamenech a staletích, která kameny přečkávají na osamělých místech a samy se potom nabízejí sochaři k dotvoření. Poslouchala jsem ho pozorně, zpočátku, při prvních návštěvách jsem ho sledovala tak soustředěně, že mě po návratu domů bolívala hlava a matka se dlouho vyptávala po příčinách. Později jsem se často přistihla, že vůbec nevnímám, co Em vypráví, a že se nechávám unášet a ukolébávat jenom jeho sametovým hlasem. Připadalo mi to, jako kdybych našla něco pro svůj život opravdu důležitého, něco, co můj život postaví na pevný základ a co mi umožní dny a události v nich vnímat úplně jinak, protože budou na něčem, a tím bude jistota sametového hlasu blízkého člověka, postaveny. Snad jsem tehdy čekala na první dotyk. Několikrát se už zdálo, že gesto, kterým Em doprovázel své úvahy, dozní v mé dlani.

Jednou, stáli jsme před plastikou, kterou Em nazval Blízkost, jsem zřetelně na pravé tváři ucítila jeho horký dech. Dokonce se mi zdálo, že se jeho paže dotkla mého prsu. Vzpomínám si, že mě tehdy zaplavila podivná vlna slabosti, nohy se mi chvěly a celé to zvláštní pole, které se sladce vlnilo a šumělo, vycházelo z náhle probuzeného středu mého těla. Až po chvíli jsem zaznamenala, že i toto započaté gesto končí u jakési oblíny v té chvíli nenáviděné plastiky, která i přes přitažlivý název mi byla vzdálenější než cokoliv jiného. Doma jsem se pokoušela dopovědět to, co mi prozradila přítomnost Em a jeho Blízkosti. Byl to pro mne objev i v tom smyslu, že jsem si uvědomila, že mé rozhovory s Em nemohou končit jinde než u nějaké prolákliny nebo praskliny chladného kamene. Při následující návštěvě jsem o tom Em řekla a ten mi po dlouhém mlčení, zdá se že provázeném neskrývanou vnitřní bolestí, předal jako svůj odkaz adresu, která měla změnit můj další život.

Vše pak následovalo velmi rychle. Má každodenní netrpělivost dosahovala takové míry, že matka nepovažovala za moudré dále mě držet v Saint-Denis, které v té době rostlo opravdu do krásy, mohutnělo a přitahovalo díky vznosné architektuře nového stadionu tisíce návštěvníků z Francie

a zahraničí, mezi nimi stovky novinářů. Přestěhovali jsme se zpátky do domova mé matky, do Prahy. Ještě jsem si nestačila v novém bytě uložit všechny věci a vzpomínky z Francie a už jsem odeslala dopis na adresu, kterou mi sdělil Em. Podoba Em se z mé paměti pomalu vytrácela, neboť jsem se plně zaměstnávala čekáním na odpověď.

I když Em nebyl tím, kdo by mi dal poznat víc, než jenom doprovodné drobnosti toho, co je ve skutečnosti skryto v samé podstatě ženy, probudil ve mně tím, že mi adresu prozradil, tolik energie a tak silnou touhu, že jsem doteky, které jsem kdysi od něho očekávala, nahrazovala vlastními, skutečnými a intenzivně prožívanými a objevovala jsem tak netušené možnosti vlastního těla. Najednou jsem zapoměla, že existují sochy a falešné představy o blízkosti skryté v křečovitých názvech uměleckých děl. Z minulosti ve mně zněl samotový hlas, který jako by nyní patřil neznámé a nikdy nepoznané bytosti. A silně mě všechno táhlo k tomu, abych své poznání zhmotnila, abych si potvrdila to, co jsem nacházela v knihách o dialogu mezi já a ty.

Následující týdny mého nového probouzení nebyly zpočátku šťastné. Hned při prvním setkání s Pavlem ze sousedství jsem ztratila panenství. A třebaže jsem pak s ním byla ještě dvakrát, zůstal mi po této známosti v paměti jen nepříjemný pach vlastního potu a jakoby výsměšný křik ptáků nad ránem. Pak přišel René a po něm Jirka, vlastně oba byli Pavlovi přátelé. Byl to zřejmě Pavel, který jim předal mou adresu. Trochu jsem se styděla za to, že se stala veřejnou věcí na rozdíl od adresy, na kterou jsem už před měsícem odeslala dopis a odpověď na něj stále nedostávala. Přeríkávala jsem si v noci často slova této adresy a pomalu zapomínala na Reného nemotorné přibližování a rychlé opouštění mé náruče, na Jirkovy vzdechy, při nichž se mi, nevím proč vybavoval obraz Johánka z Pomuku, jak ho vytesal Em.

Devětkrát jsem se setkala s chlapci a devětkrát jsem se pokoušela propadnout přes samotový hlas, který ke mně zazníval až ze Saint-Denis, na dno, na kterém bych se vykřičela ze všech svých radostí a bolestí. Přišly však nové dny a chladnoucí

rána. A pak přišel přece jen ten velký den, který se už od rána zdál být výjimečný. Tušila jsem už ráno, že přijde něco neočekávaného, něco, s čím jsem se doposud nesešla. Soustředěně a v jistém napětí jsem se na ten okamžik připravovala. Pečlivě jsem se omývala pod sprchou. Mé paže, má stehna, celé mé tělo se mi zdálo být průsvitné. Jiskřilo a bylo poseté kapkami vody s třpytivou korunou klína. Prodlužovala jsem tyto krásné okamžiky. Pak jsem se třela ručníkem tak silně, až jsem celá zčervenala, vracela jsem svému tělu to, čím mě toho rána obdařilo: vědomím vlastní síly a nových možností. Potom jsem pomalu sestupovala do přízemí k poštovní schránce, otočila opatrně klíčkem v zámku, opatrně vzala dvěma prsty obálku /vůbec jsem se nepodivovala, že po tak dlouhé době čekání jsem ji tam objevila, tak bylo toho rána všechno samozřejmé/ a přivoněla k ní. Držela jsem ji v třesoucí ruce a v rozechvění četla adresu odesilatele: Knihkupectví M., Dolní náměstí 344 Vsetín. Utíkala jsem po schodech nahoru a můj dech mě zrazoval už na schodech. Vřítela jsem se do bytu a jako zmámená se vrhla k posteli, padla na ni a v jakémsi živočišném pomatení roztrhala obálku dopisu: v mé ruce se rozsvítilo zářivou žlutí d e s á t é č í s l o časopisu Texty. Zvrátila jsem hlavu a divoce, přerývaně oddychovala...

Z valašského dialektu do spisovné češtiny přeložil D.M.

ANDREJ PATRIKEJEV

Rubá'í 18.

Nadešla moje hodina. Ale ještě nepřišlo slovem vypálit všechno pozemské zlo.

A plameny slov udeřily o stěnu až oči a rty mi ožehlo...

z ruštiny -pak-

SOUMRAK INTELEKTUÁLŮ?

M i c h e l W i n o c k, profesor novodobé historie na Fakultě politických věd a člen redakčních rad časopisů „Dějiny“ a „Dvacáté století“ od jejich založení, vydal loni v září v Paříži téměř osmi-setstránkovou knihu pod názvem „Století intelektuálů“. Její vydání zaznamenal i náš tisk. Pro velký rozsah a předpokládané vysoké nároky na překlad a vydání, zůstane českému čtenáři tato rozsáhlá studie pravděpodobně méně přístupná.

Jde přitom o knihu nabitou fakty, živě a dramaticky napsanou, představující duchovní život Francie 20.století v rysech, které zásadním způsobem ovlivnily umění a politiku v celosvětovém měřítku.

Nakladatelství Seuil k Winockově knize mimo jiné připomíná:

„Přes dobu Barrésovu, dobu Gidovu, dobu Sartrovu navazujeme znovu kontakt s realitou, ale i symbolikou událostí, znovu objevujeme tyto muže z masa a kostí, velké aktéry - i postavy v pozadí - kteří se pokoušeli svými myšlenkami zapůsobit na toto století /.../

Za jejich oživenými postavami defilují dějiny století od Dreyfusovy aféry, mety za níž se vynořili intelektuálové,

až k Sartrově a Aronově smrti, kdy lze zaslechnout umíráček za intelektuály...”

ANDRÉ GIDE V ZEMI SOVĚTŮ

(ukázka z knihy Michela Winocka „Století intelektuálů“, část kap.31, str.289-290)

Gidova cesta trvala devět týdnů: Moskva, Leningrad, Kavkaz /Tbilisi/, Černé moře. Klasický, vypracovaný, nalinkovaný, sledovaný, označovaný, hotový program revolučního turismu pod kontrolou oficiálních průvodců, tlumočnicka... To nijak nebránilo Gidovi k prožití několika dobrodružství, které nebyly policejně režírovány. Přijetí prominentních hostů, jmenovitě spisovatelů, je uměním sovětské propagandy, ve kterém se spojuje tradiční ruské pohostinství, lesk okáza-

lého uvítání, zakrývání každodenních skutečností, vyjížďka do krásné krajiny, opojné chvalořeči. Gide je hýčkaný: protože je pozván Svazem sovětských spisovatelů, má v Moskvě k dispozici šest pokojů v hotelu Metropol, přemísťuje se služebním lincolnem, je přecpáván kaviárem, vínem a vodkou, rozmazlovaný hostiteli, tisk si ho přetahuje pro četné články, tleská mu dav... Výhodou za tyto orientální výhody se od prestižního hosta čeká, že bude krásnými řečmi opěvovat režim, které budou hned překládány do všech jazyků a že po návratu vydá knihu, v níž popíše slavnou cestu Ruska ke komunismu. Je fotografován ze všech stran, nejlépe, když se usmívá, familiérně a s nadšením jako živoucí důkaz setkání francouzských spisovatelů s leninskou revolucí. Spíše než od Barbusse, de Moussinaca, Vaillant-Couturiera, přesvědčených komunistů, kteří sami nešetří chválou, „orgány“ očekávají lichotivá svědectví od jiných účastníků cesty, buržoazních spisovatelů anebo pohledy šéfů kapitalistických podniků, kteří byli oklamáni lichotkami a napáleni potěmkinovskými kulisami, které komunisté zdělili z doby cara: bankety a oslňování utvářejí metodu.

Sotva letadlo přistálo, Gide se ujal slova. Maxim Gorkij právě zemřel a oficiální smuteční rozloučení na Rudém náměstí bylo stanoveno na 20.červen. Po tomto obřadu, který ho pobouřil, Gide se dostal se svými společníky do kola povinností, návštěv, přijetí, oslav, přípitků, předávání kytic dívčenkami za odměnu dvou hubiček... Malé zklamání: nebyl přijat Stalinem, který si pravděpodobně dával pozor na unavující a předvídatelné žádosti o přízeň pro toho či onoho vyhnaného básníka. Do Tbilisi, rodného Stalinova města, Gide jistě zajel z úcty k vůdci SSSR. Hodnocený průvodci jako nedostatečně uctivý, Stalin bezpochyby nikdy neměl příležitost číst jeho zdvořilostní text. V Tbilisi se Gilloux a Schiffrin, kteří museli mít pořád k ruce nějaké povídání, vítací transparenty pro vlastní identifikaci, museli navštěvovat vzorné fabriky, rozhodli pro návrat do Francie přes Moskvu.

Tady se dovídají o vojenském povstání ve Španělsku.

Pokračování cesty je narušeno nemocí Eugéna Dabita, který byl nakažen „spálou“. Diagnóza je pravděpodobná, ale nemoc bez soucitu: Dabit umírá 21.srpna v nemocnici v Sevastopolu. V Moskvě, kam se vracejí, Gide a Herbart vpadají přímo do „procesu se šesti“- prvního z „moskevských procesů“, provázeného dělnickými manifestanty, žádajícími pro „vzteklé psy“ smrt. V den, kdy Gide, Herbart a Last odlétají z Paříže., Pravda oznamuje, že Zinověv a Kameněv a další obžalovaní jsou odsouzeni k smrti. Tytéž noviny nazítří otiskují Gidovo rozloučení s hostiteli, které jim zasílá při přeletu hranic: „Na naší nezapomenutelné cestě velkou zemí vítězného socialismu posílám z hranice poslední srdečný pozdrav skvělým přátelům, které s lítostí opouštím a vzkazuji jim, stejně jako celému SSSR: na shledanou...“

Po návratu do Paříže se Gide velmi rychle rozhodl vyprávět o své cestě. Ve svém deníku se svěřil se svým „obrovským“, „svým hrozným zmatkem“ (3.září). La Petite Dame je během oběda s Schiffrinem svědkem jeho rozčarování: „Ve skutečnosti už tam komunismus neexistuje, je už jenom Stalin.“ Celá společnost odshora dolů se zdá žít v teroru. Jef Last ujel do malé vesnice v Holandsku, aby nemusel o SSSR nic říkat; na konci září se s rozpaky angažuje ve věci Španělska. Ano, je třeba svědectví, Gide je o tom přesvědčen, ale jak? Nechce se odpoutat od svého obdivu k SSSR a současně nechce skrývat to, co viděl.“

/Pozn.: André Gide ještě v závěru roku 1936 vydal svůj „Návrat ze SSSR“, knihu, která pobouřila levicové intelektuály nejen ve Francii. Gide byl jedním z prvních, kteří pochopili podstatu stalinských procesů./

Připravil a z francouzštiny přeložil D.M.

LUDVÍKA VACULÍKA NEPAMĚTI

Důmyslně budovaná řada knih, ve kterých spisovatel a fejetonista Ludvík Vaculík (1926) srdnatě využívá žánru deníkové literatury, se nedávno rozrostla o další svazek. K trojici knih *Milí spolužáci!* - *Český snář* - *Jak se dělá chlapec* přibyl deník v klasické podobě s názvem *Nepaměti*.

Fenomén autenticity nabyl v našem století značných rozměrů a stal se jevem víceméně nadnárodním. V literárních Čechách a na Moravě se mu daří víc než dobře. Krátké období po roce 1989 je poznamenáno explozí literatury deníkové, memoárové či korespondenční. Chvilí se dokonce mohlo zdát, že v záplavě deníkových (sebe)reflexí nezbude místo pro původní literaturu. V době, kdy se autoři pomalu vracejí k příběhu a k básni, či lépe - upřednostňují je, Ludvík Vaculík v týdenních intervalech vede v Lidových novinách kritickou kroniku těchto dní a jak sám píše na záložce nejnovější knihy, začíná se obírat svým tzv. archívem - „Co s tím ti naši kluci pak mají dělat?“. Při onom obírání přišel i na zápisy, které když si přečetl, zjistil, že jich má na „knihu“. S objeveným rukopisem stačil na podzim loňského roku obputovat česká a moravská města (Vsetín 15. 10. 1997) a na jaře tohoto roku má čtenář knihu v rukou.

Ačkoli jsou *Nepaměti* především klasickým spisovatelským deníkem, psaným patrně se záměrem pozdějšího zveřejnění, je z faktografického hlediska v knize zachyceno významné období let 1969 - 1972. (O *Nepamětech* lze zároveň říci, že jsou i jakýmsi zkušebním kamenem pro Vaculíkův *Český snář*. Reformní proces roku 1968 je zmrazen srpnovou invazí vojsk Varšavské smlouvy, společnost se ocitá na prahu normalizace. Knihou prolínají události kolem tzv. Deseti bodů. Vaculík popisuje první výslech a odsouzení. I proto je možno *Nepaměti* vnímat jako příspěvek či pokus o zachycení formování disentu.

Nepaměti Ludvíka Vaculíka jsou především dokumentem - o době, o lidech, o autorovi. Nic víc, nic míň.

-reé-

SERGEJ KORNĚV

STRAŠLIVÉ TAJEMSTVÍ MALÝCH LIDIČEK

Neználek, Micky-Mouse a tajná filozofie
Walta Disneye

Všichni si vzpomínáme na obsah posledního dílu trilogie o Neználkovi: malí človíčky přilétají na měsíc a zorganizují tam proletářskou revoluci. Podivné: doba se změnila, ale Nosovův hrdina nám zůstal známý a blízký. Nedávno byl také natočen animovaný film – a sotva lze jeho tvůrce podezřívat z nostalgie za sovětskými časy. Podle všeho je v malencích¹ něco, co překonává ideologickou zátěž. Nebylo by tedy vhodné odhalit, co je to konkrétně?

Není tajemstvím, že animované filmy, podobně jako počítačové hry, nejsou určeny pouze dětem. Děti jsou zde pouhou záminkou. Takřka dvě třetiny produkce „dětského průmyslu“ jsou určeny právě dospělým, kteří prožívají nostalgii za šťastným obdobím. V každém z nás se doposud skrývá malý drobný hebký myšáček, který čas od času nakuje do světa očima dospělých. A tak není překvapující, že národní animovaný film vzniká v době, kdy chybí terapie dobrých filmů.

Ale proč to začlo právě Neználkem? Proč by lidé z masové kultury, naskrz prolezlé erotikou, najednou chtěli začít točit film pro děti – to zavání nějakým podvodem. Jestlipak se dlouho zdráhala, například, Kristýna Orbakajete, než namluvila jednu z „ženských rolí“ tohoto seriálu?

Co to jenom je, v těch podezřelých malých človíčkách, až přespříliš přitažlivých, že jsou v animovaném filmu tak oblíbeni? Ale nejenom v človíčkách, ale i ve skřítcích a ve všech malých nezbedných zvířátkách, která se chovají jako lidé – Micky-Mouse, Chip a Dale, myšák Jerry, rockoví myšáci z Marsu. Z hlediska kresleného filmu není žádného rozdílu mezi malým človíčkem a, řekněme, myšákem podobajícím se člověku. Navíc existuje podezření, že právě myší vzhled těchto drobných, ale aktivních a samostatných hrdinů, je něčím víc než přirozeným.

Jistě ne náhodou se první animovanou superhvězdou stal myšák Micky. Když Dys-

ney, už po Mickym, začal experimentovat s jinými hrdiny, začaly u něj i komerční problémy, protože najednou začal dostávat telegramy od majitelů a provozovatelů kin s prosbou, aby zasílal „více myších hrdinů“. Tak začala myší historie a poptávka po myších. A zdá se, že to byly právě myši, které přivedly americké děti k animovanému filmu.

A tak i tajemství malých človíčků musíme hledat u myší. Vždyť tu jde pravděpodobně o skryté archetypy lidské psychiky, o univerzální symboly ukryté v hlubinách vědění. Je zde nastolena otázka: co se stane, jestliže podrobíme myšáka, malého človíčka, a tím pádem pop-hvězdu, psychoanalytickému rozboru? Co znamená myšák podle Freuda? Myšák – to je něco malého, aktivního, mrštného, šikovného, nezbedného. Obvykle žije v temných norách – vybíhá z nich a zase se vrací zpět. Na symbolické úrovni lze myšáka identifikovat s penisem. Odpovídají tomu rozměry, vzhled, chování i charakter.

Vše probíhá přibližně takto. Když dítě, nebo dospělý, na čas vracející se do dětství, vidí na filmovém plátně myšáka, vzniká u něj na úrovni podvědomí dvojitý asociační řetězec. Myšák se u něj ztotožňuje s jeho vlastním "JÁ" a zároveň s penisem (s vlastním u chlapců, s imaginárním u děvčat). Je známo, podle Freuda, že ztotožnění dítěte s vlastním penisem hraje důležitou roli v určení stupně vývoje. A tak se pohádkový myšák stává součástí už existujícího řetězce asociací. Tento logický řetězec *Já = penis* představuje uzavřený kruh: *Já = penis = myšák = Já*. To, co je na úrovni vědomí vnímáno jako myšák, je na úrovni podvědomého vnímáno jako vlastní penis.

Předpokládejme, že divák sleduje na plátně dobrodružství myšáka, nebo malého človíčka. Dítě tato podvědomě přijímá jako dobrodružství vlastního penisu, to je sebe samého. Avšak povaha těchto dobrodružství a charakter „filmového“ penisu mohou silně ovlivnit uvědomování člověka i jeho pozdější osud. Nezapomeňme, že scénář budoucího života dospělých je psán již v dětství.

Teprve nyní je zřejmé, proč myši a jim podobní hlodavci (například slavní Chip a Dale) mají na děti o mnoho větší vliv, než ostatní hrdinové filmového plátna. Filmový myšák-hrdina, na rozdíl od jiných hrdinů, je nepřímo spjat s vrstvou nevědomého. Je

včleněn do hlubin mechanismů lidské psychiky. Takže se v podvědomí dítěte, byť ne stále stejnou měrou, pořád pohybují maličcí človičci, kteří jsou tolik podobní penisu. Jistěže, všichni filmoví hrdinové, nejenom myšáci a človičci, působí na děti. Ale v konečném důsledku, při výběru mezi hrdiny, vyhrávají myši.

Předpokládejme, že to, co udává charakter myšáka nebo malého človička, to je filmového penisu dítěte, může působit na charakter dorůstajícího pokolení. Připusťme, například, že myšák-penis, nebo človiček-penis, je ve filmu aktivní a samostatný. To znamená, že autoři animovaného filmu vytváří a upevňují aktivní model chování dítěte. Jakkoli komicky to může znít, demokratický stát, který touží vychovávat svoje občany jako podnikavá a aktivní individua dostává v podobě myšího animovaného filmu skvělý pedagogický nástroj. Na druhou stranu, totalitní stát, který chce mít ze svých občanů pasivní a závislé jedince, se snaží v animovaných filmech potlačit aktivní myší hrdiny, dělá z nich pasivní jedince, pasivní stranu, popřípadě u nich udělá pasivní hrdiny, „nepřátele národa“.

Všechno se to podobá vtipu, ale nejměšnější na tom je to, že se tento předpoklad naplňuje. Skutečně, americká disneyovská animace nám předkládá ohromné množství aktivních a kladných myšáků, zatímco v sovětském animovaném filmu tyto hrdiny nenajdeme. Jsou zde sice myši, ale pouze jako oběti. Popřípadě jsou zde slavné myši z „Kocoura Leopolda“, které jsou sice aktivní, ale jsou zlé, záškodnické, zločinné. Připomíná se ještě jeden aktivní sovětský myšák – lenoch a povaleč – „tvůřivá osobnost“, která po celé dny hraje na kytaru pochybné písničky.

Tímto totalitní moc dosáhla žádaného propagandistického efektu. Dětem vnutila pasivní model chování. Aktivní chování a samostatnost je chápáno jako něco zlého a zločinného. Aktivní chování jiných, nemyších hrdinů nemohlo kompenzovat tento efekt. Vzpomeňme si, že dítě si v jakostním výběru vždy vybírá myšáka. A kromě toho, diskreditace aktivního myšáka-penisu (aktivní penis je chápán jako něco špatného) upevnila konzervativní sexuální morálku.

Ještě na svého badatele čeká ta role, kterou, možná, hrají disneyovské kreslené filmy v probuzení a rozšíření sexuální revoluce. Je docela možné, že nevinný Micky-Mouse a osobitě hyperaktivní myšák Jerry přitom sehráli nemalou roli. Jistě nebude náhodou, že sexuální revoluci, která se uskutečnila v šedesátých letech, realizovalo to pokolení mládeže, které bylo jako první v dětství vystaveno Disneyovu vlivu.

Samozřejmě, bylo by naivní domýšlet se, že zakladatelé národního animovaného filmu by se řídili nějakými „antimyšními direktivami“, vydávanými přímo z centra, spíše se na nich podepsala atmosféra doby. Aktivní myšák-penis se nehodil k stalinské době, kde se všechny individuální penisy musely poklonit před panovačnou tvář největšího falu; ani k době Chruščovově, kde už jednotlivým penisům byla povolena masturbace, ale žádný zdravý a plnohodnotný aktivní život; ani k době Brežněvově, kde aktivní penis osobnosti byl jednoduše nemožností vzhledem k impotenci přestárlých vlastníků. A tak začíná epochou, kdy moc kastrovala sama sebe, individuální penisy se konečně napřímily a dlouho očekávané kreslené filmy s aktivními myšáky začaly proudit přes hranice.

Teprve nyní chápeme, odkud se bere to nadšení z Neználka, ta všeobecná láska k této jedinečné knize. Vždyť malincí človíček Nosova, to jsou zamaskované myši, které zachránil před sovětskou cenzurou. Není náhodou, že jejich vzrůst odpovídá velikosti myší. Můžeme dokonce odhalit americkou analogii Neználka – není jim nikdo jiný než slavný Micky-Mouse, „myšák hlupáček“. Myšáky, které totalitní stát chtěl vyhnat z masové kultury, ukryl veliký dětský spisovatel za masku nevinných človíčků. Není překvapující, že z Neználka už dávno spadl ideologický nános – ideologie zůstává pouze na povrchu, ale vysoce humaní podstata malých človíčků proniká až do samých hlubin duše.

¹Takto zná Nosovy hrdiny český čtenář z tradičních překladů – *pozn. překladatele*

z ruštiny přeložil -pak-

